

[německy, přeložil JH]

[nedatováno]

Milá H.,

se zpožděním děkuji za Tvůj poslední dopis. Nejdřív bych Tě chtěl uklidnit a ujistit, že vůbec nepřemýšlím o tom – a nikdy jsem také žádnou takovou myšlenku nevyslovil! –, že vystoupím z církve. Něco takového může člověk udělat z principiálních důvodů, ale ne protože protestuje proti vedení církve nebo proti atmosféře, která v ní vládne. Ve skutečnosti jsem řekl – a to je také můj názor a postoj –, že dnes nevidím žádné skutečné důvody pro to, proč by měl člověk do mé církve vstupovat. Na tom si stále trvám. Možná vidím současnou situaci naší církve tak ostře kriticky právě proto, že jsem s ní byl po celý svůj život tak úzce svázán, a stále ještě jsem. V mých očích byla vždy o mnoho lepší (v rozličných ohledech) než jiné církve u nás. Tuto svou představu jsem v posledních 10–15 letech ztratil. Přirozeně vím, že stále jde ještě o církve mých nejlepších přátel, učitelů atd.; pro tento i budoucí čas se s nimi cítím být hluboce spojen. Vnímám je ale individuálně a osobně, nikoli jako příslušníky své církve. I mimo ni existují postavy podobně věrohodné a impozantní. Odlesk jejich lidské *Würde* a křesťanského zakotvení může samozřejmě sloužit lesku jejich církve – má to ale důležitou podmínku: hladké a čisté odrazové plochy, o jejichž čistotu se starají také ostatní členové, když už jim není dáno, aby sami svítili. Omlouvám se za tuto metaforu. Naše rozdílné církve jsou jen lidské organizace, které nesmíme ztotožňovat s jedinou *sancta Ekklesia*. A v tom případě musí být církev vždy nahlížena kriticky, možná i kritičtěji než celá společnost. – A k tomu je potřeba započíst mou osobní situaci, která je mnohem těžší než situace mých teologických přátel. Už roky přicházím s myšlenkami, které by měly mít vliv na způsob křesťanského myšlení, které však vůbec nejsou v souladu se všeobecně tradovanými představami. V naší církvi a vůbec celkově v našem protestantismu (a jak asi víš, v celém protestantismu bez výjimek) není myšlení vysoce ceněno, tím méně filosofické myšlení. A pro drtivou většinu je to víc výmluva než princip: ve skutečnosti o přesné myšlení usilovat nechťejí. Přitom nejenom v teologii, nýbrž také mezi laiky má myšlení budoucnost, ba přímo rozhodující význam (když chceme mluvit „lidsky“, jak to často říkal Hromádka). Jestliže tedy dávám těm největším hlupákům možnost, aby mě považovali za podezřelého myslitele, a jestliže právě ti nejhloupější a k tomu zlí a zbabělí atd. patří mezi funkcionáře, pak nemám – alespoň v tuto chvíli – žádnou perspektivu. A pak je tu hlavní věc: už 16 let mě má církev nepotřebuje. V dřívějších letech jsem měl nepočítaně přednášek, spolupráce se mnou byla žádaná i vítaná – dnes už ne. Může za to určitě i strach – ale jde o záležitost obecnější, univerzálnější, principiálnější. A nejsem ve stavu, kdy bych se mohl začít prosazovat. Atd. atd.

Věřím, že teď lépe rozumíš mým pocitům, hodnocení mé situace, mé připravenosti k určitým aktivitám. Nejsem dostatečně zdravý na to, abych mohl ve stávajících podmínkách začít s nějakým zápasem. Snad kdybych mohl otevřeně psát a publikovat, ale tak, jak to dělá Jan Dus, tedy jen v rámci řady dopisů; ne, tak to nejde. A nejsem si vůbec jistý, že bylo zrovna nejsmysluplnější, podnikat něco v rámci církve (naší církve). Je víc lidí mimo církev (a církve vůbec), se kterými se vyplatí spolupracovat, než je těch uvnitř. A ještě něco: nezdá se mi fatální, když mimo církev nenajdu moc porozumění – tam ani nemá člověk moc očekávat.

[dále přeloženo pomocí DeepL, zatím nezredigováno] Nyní dokončím vysvětlení své pozice a situace. Několik slov o mé práci. V loňském roce, od března nebo dubna, jsem byl intelektuálně v lepší pozici a hodně jsem pracoval a hodně psal. Zdá se mi to však krajně nezralé a zdaleka ne definitivní. Pokud chceš na něčem opravdu důkladně pracovat, pak se vždycky otevírají nové nevyřešené problémy a otázky, a když je po určité době vyřešíš, přichází potřeba přeformulovat vše, co bylo dosud napsáno. Nejenže jsem musel celé téma „víry ve filosofické reflexi“ nově interpretovat, ale musel jsem ho zcela nově zdůvodnit a následně vybudovat. Jak to vidím já, je nesporně potřeba založit filosofickou disciplínu a upřesnit její systematické zařazení. Letos jsme se zabývali problematikou filosofie logu (Hérakleitův LOGOS, etymologicky příbuzný s LEGEIN, což původně znamená shromažďovat, zahrnovat, integrovat). A zdá se mi, že je nesmírně nutné chápat místo víry také a ve vztahu ke kosmologii, a to nejen lidsky subjektivně. LOGOS musí na jedné straně shromažďovat skutečné (tj. „pravdivé“, zevnitř integrované) události, ale na druhé straně musí také umožňovat lidský kontakt s pravdou (nikoliv jako pouhou pravdivostí výroku), tj. musí také „shromažďovat“ lidský život v jeho orientaci na pravdu. Protože však žádná filosofická „alethologie“ není jako filosofická disciplína možná (neexistuje totiž žádná filosofická nauka o pravdě, protože každá pravda může být podmínkou a nikdy předmětem filosofování), musí se tato vnější disciplína nazývat filosofickou pisteologií. Člověk nemá jinou možnost, jak se otevřít oslovení a oslovení pravdy, než skrze svou víru. Chápu to jako kritiku a polemiku na jedné straně s Jaspersem (a jeho „filosofickou vírou“), na druhé straně s Heideggerem a jeho novopohanstvím.

A nyní musím udělat tečku, protože přátelé už dorazili.

Přeji vše dobré a za vše děkuji!

Láďa

## Původní německý text (neredigováno):

Liebe H.,  
mit einer Verspätung danke ich für dein letztes Schreiben. Ich möchte dich zuerst beruhigen und versichern, daß ich überhaupt nicht den Gedanken habe - und auch keinen solchen Gedanken ausgesprochen habe ! - aus der Kirche her auszutreten. So was kann man aus prinzipiellen Gründen tun, aber nicht z.B. aus einem Protest gegen die Kircheleitung oder gegen die innerkirchliche Atmosphäre. Was ich wirklich gesagt habe, das ist meine Einsicht und mein Geständnis, daß ich heute keinen wirklichen Grund sehen würde, gerade in die meinige Kirche hineinzutreten. Und das kann ich immer noch auch heute bestätigen. Vielleicht sehe ich die gegenwärtige Situation unserer Kirche so scharf kritisch gerade deswegen, daß im i ganzen meinen Leben mit ihr so eng und so tief gebunden war und noch bin. In meinen Augen war sie immer viel besser /in vielerlei Hinsichten/ als die anderen Kirchen bei uns. Also dieses meine Bild ist in den letzten 10-15 Jahren verlorengegangen. Natürlich weiß ich, daß es noch immer die Kirche von meinen besten Freunden, Lehrern usw. ist und bleibt; gegenwärtig und auch für die Zukunft fühle ich mich gerade mit ihnen tiefst verbunden. Aber ich sehe sie ganz einzeln und persönlich an und nicht mehr als Mitglieder meiner Kirche. Auch anderswo gibt es ähnliche glaubenswürdige und imposante Gestalten. Der Abglanz ihrer menschlichen Würde und christlichen Verankerung kann natürlich auch zum Glanz ihrer Kirche werden - nur daß es eine notwendige Bedingung hat: glatte und reine Abglanzflächen, für deren Säuberlichkeit auch andere Mitglieder sorgen, wenn schon ihnen nicht gegeben ist selber zu leuchten. Verzeihe mir diese Metapher. Unsere verschiedenen Kirchen sind nur menschliche Organisationen, die mit der einzigen sancta Ekklesia nie identifiziert werden dürfen. Und in solchem Falle muß die Kirche immer kritisch gesehen werden, vielleicht gerade viel mehr kritisch, als die Gesellschaft im ganzen. - Und dazu kommt meine persönliche Lage, die viel schwieriger ist als die meiner theologischen Freunde. Seit Jahren habe ich mit Gedanken gekämpft, die in der Kirche einen Einfluß gerade auf die Art und Weise des christlichen Denkens einüben sollten, die jedoch gar nicht im Einklang mit den allgemein überlieferten Vorstellungen blieben. In unserer Kirche und eigentlich allgemein in unserem Protestantismus /und wie du wissen dürftest, im ganzen Protestantismus fast ohne Ausnahmen/ wird das Denken und am wenigsten das philosophische Denken nicht hochgeschätzt. Und für die ganz grobe Mehrheit ist es mehr eine Ausrede als ein Prinzip: sie wollen eigentlich nicht für genaues Denken sich bemühen. Aber nicht nur in der Theologie, sondern auch unter den Laien hat das Denken eine gute Zukunft, ja die ausschlaggebende Bedeutung /wenn wir "menschlich" sprechen wollen, wie es Hromádka oft zu sagen pflegte/. Wenn ich also eine Möglichkeit auch für die dummen Köpfe eröffne, mich als einen verdächtigen Denker zu erklären, und wenn noch dazu gerade die dummen und gar bösen und feigen usw. zu den Funktionierenden gehören, dann bleibt es - mindestens zur Zeit - ohne jede Perspektive. Und dazu kommt die Hauptsache: schon 16 Jahre braucht mich meine Kirche nicht. In den früheren Jahren hatte ich ungezählte Vorträge, meine Mitarbeit war erwünscht und willkommen - aber jetzt nicht mehr. Es ist sicher auch durch Angst verursacht - aber es ist zu allgemein, zu universell, zu gesetzmäßig. Und ich bin nicht in einer Lage, wo ich mich durchzusetzen anfangen könnte. usw.usw. Ich glaube, daß du besser verstehst meine Gefühle, meine Einschätzung der Situation, meine Bereitschaft zu gewissen Aktivitäten. Gesundheitlich bin ich nicht gut genug daran, daß ich mit einem Kampf anfangen möchte unter Bedrohungen, die hier bestehen. Ja, wenn ich öffentlich schreiben und publizieren könnte, aber so, wie es Jan Dus macht, nur mit Serien von Briefen, nein, das geht nicht. Und ich bin überhaupt nicht gewiß, daß es gerade das Sinnvollste sein würde, innerhalb der Kirche /unserer Kirche/ etwas zu unternehmen. Es gibt mehr Leute außerhalb der Kirche /der Kirchen überhaupt/, mit denen es sich mitzuarbeiten lohnt, als innerhalb. Und noch etwas: es scheint mir nicht so fatal, wenn ich nicht viel Verständnis finde außerhalb der Kirche - dort darf man doch nicht so viel erwarten.

Jetzt mache ich schon mit den Erläuterungen meiner Position und Situation ein Ende. Noch ein Paar Worte über meine Arbeit. Voriges Jahr, seit März oder April war ich intellektuell in einer besseren Lage als habe viel gearbeitet und auch viel geschrieben. Aber es scheint mir äußerst unreif und noch lange nicht definitiv. Wenn man etwas wirklich gründlich erarbeiten will, dann öffnen sich immer neue ungelöste Probleme und Fragen, und wenn man sie nach einer gewissen Zeit löst, kommt eine Notwendigkeit, alles bisherig Geschriebene umzuformulieren. Ich habe das ganze Thema "der Glaube in einer philosophischen Reflexion" nicht nur umdeuten müssen, aber ganz neu begründen und dann auch aufbauen müssen. Wie ich es sehe, muß man unumstritten eine philosophische Disziplin gründen und ihre systematische Einordnung präzisieren. Dieses Jahr haben wir die Probleme einer Philosophie des LOGOS untersucht /LOGOS des Heraklit, etymologisch zum LEGEIN bezogen, was ursprünglich sammeln, einbeziehen, integrieren bedeutet/. Und es scheint mir äußerst notwendig den Ort des Glaubens auch und beziehungsweise Kosmologisch

zu verstehen, nicht nur menschlich subjektiv. LOCOS muß einerseits wirkliche /dh. "wahre", vom innern integrierte/ Ereignisse zusammen sammeln, aber andererseits auch den Kontakt des Menschen mit der Wahrheit /nicht als bloße Wahrheit der Aussage/ ermöglichen, also auch das menschliche Leben in seiner Orientierung nach Wahrheit "sammeln". Weil aber keine philosophische "Alethologie" als philosophische Disziplin möglich ist /denn es gibt keine philosophische Lehre über die Wahrheit, weil jede Wahrheit Bedingung und niemals Gegenstand des Philosophierens sein kann/, die äußerste Disziplin muß als philosophische Pisteologie bezeichnet werden. Der Mensch hat keine andere Möglichkeit sich der Ansprache und Zusprache der Wahrheit zu öffnen als durch seinen Glauben. Ich verstehe es als eine Kritik und Polemik einerseits mit Jaspers /und seinem "philosophischen Glauben"/, andererseits mit Heidegger und seinem Neopaganismus.

Und jetzt muß ich ein Ende machen, weil die Freunde schon angekommen sind.

Alles gute und vielen Dank für alles !

Lád'a